

szervező erejéről: Imre Sándor mintát adott erre a maga tudományterületén. Világosan látja a neveléstudomány egyetemes és hazai feladatait, ezek eszközeit és nehézségeit, közvetett és közvetlen munkatervét a nagy és kis népek körében. Problematikáját a nevelés fogalmából levezetve, elvi alapra helyezi. Igen becses történeti visszapillantása a neveléstudomány sorsára Magyarországon. Őszinte és férfias szavai megfognak bennünket, amikor a nevelésügyi kutatás szerveztlenségének okait feltárja. Szinte hiánytalan rendszerbe foglalja mindazokat a feladatokat, amelyek a nevelés élettani és történelmi előzményeinek szempontjából reánk várnak. A könyvből a magyar nemzetnevelés tudományos rendszerének körvonalai tárulnak elénk, amelyeknek tartalommal való megtöltése valóban a magyar nevelési elmékedők termékeny eszménye kell hogy legyen.

A magyar nevelő társadalom mélyen hálára kötelezve érezheti magát Imre Sándornak, hogy sok évtizedre megadta neki a tudatos és rendszeres munkaprogramm szilárdan kitűzött célpontjait.

Kornis Gyula.

IRODALOM.

Kornis Gyula: Apponyi világnézete. Budapest, 1935. Franklin-Társulat (N. 8-r., 118 lap).

Vannak témák a szellemi élet világában, melyeknek feldolgozásához csak a legavatottabbak: nagy gondolkodók, kiváló lélekismerők, a tudomány művészei nyúlhatnak hozzá ihletett lélekkel. E nem ritka témák között egyike a legfényesebbeknek, de a legnehezebbeknek is, Apponyi Albert gazdag és komplex lelkivilágának mélyreható elemzése és mindenoldalú jellemzése, melyet könyvünk szerzője az igazi tudós szerénységével egyszerűen *Apponyi világnézete* címmel jelöl meg. Hogy Apponyinak, „a magyar faj ezer esztendeig épült emberkatedrálisá”-nak lelki képletét művésziileg megrajzolja, erre valóban csak az vállalkozhatott teljes sikerrel, ki általában az ember lelki élete minden redőjének feltárása után, nagy személyiségek szellemének egyéni-kénti kutató tanulmányozása közben, majd az államférfiúi lélek nagy horizontján való hatalmas, szintetikus körütekintés után, tehát a tervszerű léleképítő munka minden előzményével maga mögött, a politika, a tudomány, a művészet és a kitűnő emberismeret terén szerzett nagy apparátusával, a legmagasabb ideálokra függesztett tekintettel fogott hozzá az Apponyi szellemvilágának állítandó kongeniális emlékmű megépítéséhez.

S e monumentumot annál inkább nagy művészi alkotásul kell elfogadnunk a magyar tudományos irodalom területén, mert a tárgy nehézségei két oldalról tekintve is nagyméretűek. Nem az teszi nagy feladattá Apponyi világnézetének megrajzolását, hogy lelki alkatának megértéséhez még talán nincs meg eléggé a történeti távlat, — ezt rendszeren egy-két emberöltő, legalább fél-század eltelte szokta megteremteni. Hiszen Apponyi nagyszerű pályájának elindulása, sőt valódi személyiségének teljes kialakulása a mai nemzedékre nézve

már történeti multként szereplő időkben ment végbe. Inkább ott merülhetnek föl nehézségek az előttünk levő könyv hősének megismerésében, hogy Apponyi leikének nagyszerű alkotásai sokban hasonlatosak voltak a nagy színművész műalkotásaihoz, melyek mélyen hatnak a kortársakra, egy-egy nemzetre, sőt esetleg az egyetemes világra is; — elbűvölnek, magukkal ragadnak egy-egy nemzedéket, fölemelik és gazdaggá teszik milliók szellemét; de a művész élete fényének kilobbanása után kézzelfogható, maradandó eredményeik nincsenek, még a történelem sodrától megengedett eljövendő rövid korszakok kereteit sem töltik be s nem láthatók, eltűnnek a későbbi nemzedékekre nézve.

Pedig Apponyi szellemi világa végtelenül gazdag és sokszorosan összetett s mégis a legmagasabb idealizmus jegyében művészi egységes volt egész életében.

E nagy lélek művészi brokátjának kifejtése nem csekély feladatot rótt tehát könyvünk szerzőjére. Tudnivaló az, hogy az impulzust és alkalmat e szép könyv megalkotására a Kisfaludy-Társaság adta Kornis Gyulának. Miután tudós írásainak művészi voltáért az „írók“ köréből való tagjainak sorába választotta őt, a filozófiai és pedagógiai tanulmány műfajának mesterét, ünnepi ülésén székfoglalóul szívesen fogadta tőle művészi lélekrajzát egy rövid idővel azelőtt elhunyt jeles tagjának, Apponyinak, — lélekrajzot egy olyan férfúró, ki a kor eszmevilágának legmagasabb csúcsain járva egyik legfőbb díze volt az irodalmunkban száz év óta vezetőszerepet betöltő társaságnak és aki több mint félszázad óta szintén nagy eszméket fejtegető és nagy hagyományokat követő művészi prózájával illeszkedett be irodalmi életünkbe. Az alkalmi feladat művészi cöllá, az ünnepi megemlékezés széleskörű tanulmányá magasodott Kornis tolla alatt, s ennek köszönheti irodalmunk az előttünk levő pompás alkotást.

Kornis nagyszabású könyvéhez az alapot és anyagot Apponyi írói és művészi életének alkotásai: szónoki beszédei, más, egyébként nem nagyszámú írásai és főleg emlékiratai szolgáltatták. Ezekből s hőse egész emberi pályájának, személyisége kialakulásának menetéből mutatja ki és állítja elének nagy tárgyszeretettel s tárgyának valódi értékelésével Apponyi világnézetének filozófiai jellegét, melynek fogalmi jegyeit a tudatosság, az egyetemességre törekvés és a kritikai szellem alkotják. Szinte pedagógiai célzattal kifejti, hogy ezeknek a jegyeknek birtokában Apponyi nem csupán páratlan retorikájával és egyetemes műveltségével, nem is politikai egyéniségével, hanem elsősorban személyének erkölcsi nagyságával és szépségével ragadta meg és varázsolta el honfitársait és — főleg élete utolsó szakaszában — a többi nemzetek fiait is egyaránt. Megértjük Kornis fejtegetései során, hogy Apponyi már fiatal korától kezdve tervszerűen törekedett arra, hogy szelleme számára egységes világméret formáljon ki s hogy elméleti ismeretei és értékelései, tudása és eszményei, a tények és a normák összhangban álljanak. Apponyi maga már négy évtizeddel azelőtt csak azt a férfiút, elsősorban államférfiút, tartotta nagyszabású egyéniségnek, ki céljainak olyan rendszerét tudta megállapítani, melyet egyetemességre, egészben való, vagyis elvi látásra törekvés, egyszóval az áttekintő, szinoptikus előrelátás jellemez.

Ebben a fejezetben, az elsőben, találjuk a legvilágosabban kifejtve Apponyi szellemének alapvonásait, mintegy lelkivilágának vázlatát. A továbbiakban azután analitikus eljárással Apponyinak mint filozófusnak és államférfiúnak idealizmusát rajzolja Kornis Gyula, majd világnézetének vallásos-metafizikai hátterét, bizonyos mértékig paradox jellemvonásainak: nacionalizmusának és egyetemes humanizmusának, konzervativizmusának és liberalizmusának kiegyenlítődesben boltozódó fölépítését. Jellemzi mindezekben felülemelkedő demokratizmusát, majd társadalom- és gazdaságfilozófiáját s álláspontját a fejlődés elvével szemben. További fejtegetései, melyek Apponyi világnézetében a művészetnek szerepét taglalják, mintegy előzetes tanulmányul szolgálnak ahhoz a fejezethez, mely különösen finom elemzéssel emeli ki a zenének jelentőségét a nagy magyar államférfiú életében. A könyv XII. fejezete ugyanis a zene metafizikumát mutatja be Apponyi világképében. Itt kapjuk legmélyebb és Kornisnak a zene lényegét kongeniálisan értékelő, a zeneművészet szeretetéből fakadó kitűnő magyarázatát Apponyi lelki harmóniájáról.

Ezentúl szerzőnk már csak mintegy elemző eljárásának beboltozásául hősenek történetfilozófiáját ismerteti, hogy végül a könyv utolsó fejezetében nagy kegyelettel, de objektív értékítélettel Apponyinak helyét kijelölje a magyar történelemben. Megállapítása szerint, mely a könyv gazdag eszmemenetének, egy nagyszerű életmű lelki alapjait fölfejtő gondolatsornak végső folyománya és következtetése, Apponyi inkább a nemzet eszménykitűző filozófusa, mint gyakorlati államférfia volt. Éppen azért nem is állítja be őt szerzőnk elsősorban a politikai légkörbe, ha — természetesen — nem is mellőzi teljesen ezt a szemléletet sem.

Elolvasva Kornisnak az érdeklődést mindvégig teljesen lekötő fejtegetéseit, tisztán látjuk, hogy szerzőnk, mint maga is filozófus és idealista, az egyetemes gondolkodás mestere és nagyműveltségű, tehát Apponyival rokon lelkiszövetű ember, legjobban tudja értékelni és megérteni Apponyi magaalakította személyiségének lényegét. Látjuk s megértjük, hogy célja nem Apponyi életének, fejlődésének vagy működésének oknyomozó megírása volt. Könyvének nagy szintézise, mint filozófiai gondolkodásának, nagy műveltségének és szellemi életismeretének együttesen megérlelt gyümölcse, több ennél. Több, mint egy-egy fénysugár vagy egy fénynyaláb Apponyi gazdag eszmevilágából. Oly tökéletes, mindenoldalú jellemrajz ez, a hős élettörténetének adatszerű elbeszélése nélkül, mely, irodalmunkban talán először, mintáját adja a valódi lélektani rajznak, egy teljesen tudományos alapon keletkezett és mégis művészi ható lelki arcképnek, melynek párját legföllebb klasszikus essayirodalmunk legfényesebb lapjain, Kemény Zsigmond tanulmányai között találhatjuk. Előtünk állanak Kornis művészi ecsetjének munkájaként egy tökéletes, harmonikus, széplelkű embernek lelki arcvonásai, ki távol állott a hétköznapi életől, mert harmonikus életének komponensei a mai zűrzavaros küzdelmekről idegen világot jelentettek, s ez lelke szövetében idealizmusából fakadó emberismereti tévedéseket és hibákat eredményezett. Szerzőnk könyvének tárgyilagos fejtegetéseiben ezek előtt a mozzanatok előtt sem húnyta be a szemét, de egy-

ben érezte, hogy Apponyi mindenkor az emberi élet teljességének kifejlesztését munkálta önmagában, s mindenkor meggyőződésének elvszerű szilárdságá, világfelfogásának egyensúlya és harmóniája volt számára a fő. Hite és esztetikai érzésvilága, főleg pedig a zene a lelkiség legmagasabb régióiba emelték őt. Kornisnak hite szerint Apponyit nagy kultúrája, elveinek filozófiai alapja, lelkiismeretessége és felelősségérzete, mélységes emberszeretete, jogtudása és jogtisztelete, történeti érzéke és ismeretei, nemzeti érzése és rendíthetetlen keresztény hite a nemzet legnagyobbjai sorába állította.

Midőn meglepéssel állapítjuk meg, hogy Apponyi nagy alakja méltó monumentumot kapott e szellemi szoborműben, melyet — szétszedve és mégis egységbefoglalva hőse világnézetének elemeit — Kornisnak a tudósnak és politikusnak, a filozófusnak és keresztény léleknek, az átfogó elmének és remek stílművészesnek lélekrajzoló művészete állított neki, egyben megnyugvással elfogadhatjuk szerzőnknek azt a felfogását is, mely Apponyinak erkölcsi nagyságát politikai nagyságánál többre értékeli és ezt tétel gyanánt átadhatjuk az utókornak.

Apponyi voltaképpen egy régen letűnt arisztokratikus felfogású kor szülötte volt, ki azonban demokratikus fejlődésében inkább a pillanat és az élet művésze és alakítója, mint a nagy politikai aréna diadalmas hőse lett. Nem írta be nevét a magyar nemzet történetébe olyan, legalább egy-egy hosszú korszakon át maradandó alkotásokkal, mint azok a XIX. századi nagy elődei, kiknek az alkotás lehetősége megadatott, mint Széchenyi és Kossuth, Deák és Eötvös, de erkölcsi nagysága mindenképp valót volt, amiben szintén nagy nemzeti, főleg nemzetnevelő értékek rejlenek. Ennek megállapítása mindenkorra szóló érdeme Kornis Gyula könyvének.

Gyulai Agost.

A magyar főiskolák statisztikája az 1933/34. tanévben. Szerkesztette és kiadja a **M. Kir. Statisztikai Hivatal.** Budapest, 1935. 77 l. Ara 2 P.

Valahányszor ennek a hivatalnak egy-egy újabb kiadványa kerül kezünkbe, őszinte örömmel és elégtétellel állapíthatjuk meg, hogy a magyar statisztikai tudomány és ennek keretében a közoktatásügyi statisztika világviszonylatban is megállja helyét. E hivatalnak buzgóságát semmi sem jellemzi jobban annál a körülménynél, hogy még az 1934/35. tanév befejezése előtt közrebocsátotta mintaszerű feldolgozásban a megelőző évre vonatkozó statisztikát. (A megelőző kiadványt: *A magyar középiskolák statisztikája az 1932/33. tanévig* e folyóirat 1934-i évfolyamának 178—79. l. ismértettük.) Ezúttal is megvalósítva találjuk a két főirányelvet: a hazai multtal és a rokon nemzetközi viszonyokkal való összehasonlítás lehetőségét. Megmaradt az a céltudatos hagyományos beosztás is, amelyet a megelőző kultúrstatistikai kiadvány követett: 1. általános jelentés szövegek közötti táblákkal (7—33. l., francia összefoglalással a 34—35. l.), 2. statisztikai táblák három csoportban (38—77. l., francia címekekkel is). Az első rész két új időszéri kimutatással bővült: a tanári személyzetről és a felső oktatásügyi kiadásokról.

A számsorok és -oszlopok útvesztőjében való eligazodást megkönnyíti